

Презентація праці доктора історичних наук, професора, академіка, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Віктора Ідзя «Григорій Савович Сковорода – національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття». ©

3 грудня 2021 року в День Народження геніального українського філософа, національного символу української філософської та державницької думки, в Інституті Східної Європи відбулась презентація праці доктора історичних наук, професора, академіка директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Віктора Ідзя «Григорій Савович Сковорода – національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття».

Праця видрукувана за рішенням Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, протокол №1 від 3 січня 2021 року, її рецензенти: Васильєв О. - доктор економічних наук, професор, академік, завідувач відділення «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» Інституту Східної Європи, Гаркуша В. - доктор юридичних наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Ірша Р. - доктор історичних наук, професор відділення «Словацько-української культури» Інституту Східної Європи, Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Каляндрук Т. - доктор філософії, доцент, виконуючий обов'язки професора Кафедри українознавства, завідувач відділення «Дослідження українського козацтва», заступник директора Інституту Східної Європи, Кардашук М. - доктор філософії, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, Голова Вченої Ради Інституту Східної Європи, Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Крисаченко В. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Масарик Я. - доктор історичних наук, доктор філософських наук, завідувач відділення «Словацько-української культури» Інституту Східної Європи, Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Філології та журналістики» Інституту Східної Європи, Пасічник Г. - кандидат філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Прикладна лінгвістика» Інституту Східної Європи, Пасічник В. - доктор наук з державного управління, професор, завідувач Кафедрою європейської інтеграції Інституту державного управління Національної Академії державного управління при президенті України, професор відділу «Міжнародної громадянської співпраці» Інституту Східної Європи.

На презентації з позитивною узагальнюючою рецензією від рецензентів виступив доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Філології та журналістики» Інституту Східної Європи З.Партико, який побажав автору праці подальших успішних наукових досліджень з української державницької думки, на прикладі творчості Григорія Савовича Сковороди.

... Від колективу Інституту Східної Європи з чудовою презентацією праці автора привітав завідувач відділу «Міжнародної громадянської співпраці» - О.Фецяк.

З працею доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя «Григорій Савович Сковорода – національний символ української філософської та державницької думки XVIII століття» можна познайомитися у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника на сайті Інституту Східної Європи - www.easterneurope.nethouse.ua та у мережі ФСБУК.

**Віктор Ідзьо
Григорій Савович Сковорода – національний символ
української філософської та державницької думки XVIII століття. ©**

Національна та філософська спадщина Григорія Савича Сковороди, яка була популярна уже за життя автора в українському народі та українській аристократії та інтелігенції в XVIII столітті у друкованому вигляді почала виходити, на жаль тільки після смерті автора в останні роки XVIII століття. Вперше М.Антоновський у 1798 році в Петербурзі опублікував без імені автора трактат Григорія Сковороди “Наркісс”. Таким чином “Наркісс” є першим опублікованим твором Г.С.Сковороди. Цей твір вийшов окремою брошурою під назвою “Бібліотека духовная содержащая в себе дружеские беседы о познания самого себя”. Слід наголосити, що твір був опублікований не повністю. Він займав тільки 193 сторінки брошури М.Антоновського[1].

У 1861 році І.Т.Лісенков у Петербурзі видав “Вибрані твори Сковороди”[8].

У 1894 році твори видатного українського філософа було видано Д.І.Багалієм. У цьому виданні було опубліковано історико-бібліографічну вступну статтю редактора Д.І.Багалія, було опубліковано біографічний нарис М.Ковалинського “Житіє Григорія Сковороди”. Тут же нижче було поміщено філософські трактати та вірші автора, притчі та 98 листів Сковороди. Видання було не повним.

До нього не ввійшли деякі твори, зокрема “Асхань”, “Жена Лотова”, “Потоп зміин” “Пря Бесу со Варсавою”, а з трактату “Икона Алкивїадская” було надруковано лишке уривок[10].

Наступне видання творів Г.С.Сковороди було зроблене В.Д.Бонч-Бруєвичем у 1912 році.

Він мав намір видати всі твори, однак у 1912 році видав тільки I том в якому опублікував основну філософську спадщину українського філософа. На жаль повне видання закінчилось незавершеним і другий том не вийшов. За таких обставин фактично до радянського часу вся спадщина Г.С.Сковороди залишалась неопублікованою. Однак не дивлячись на свою недосконалість власне цей том був довгий час джерелом знань з творчості Григорія Сковороди[9].

В подальшому повне видання творів Г.С.Сковороди вийшло у двох томах тільки у 1961 році. Редакційна колегія на чолі з академіком О.І.Білецьким та іншими членами редакційної колегії вперше видали всю спадщину українського генія і вона стала доступна для вивчення та аналізу[5].

У 1973 році Академія Наук УРСР, Інститут Філософії за редакційною колегією, яку очолював Член-Кореспондент АН УРСР В.І.Шинкарук видала повне зібрання творів Григорія Сковороди у двох томах з коментарем редакційної колегії, передмовою, яка складалася з огляду історико-біографічної спадщини Г.Сковороди, яку опрацювали В.Шинкарука та І.Ваньо та примітками і коментарями, які напрацювала редакційна колегія. Це видання і сьогодні є основним фаховим виданням з вивчення філософської спадщини Г.С.Сковороди[6].

Безсумнівно, що сьогодні науково-філософська спадщина Григорія Савича Сковороди в умовах незалежної Української держави потребує подальшого дослідження, оскільки своє філософське та релігійно-національне та культурне світобачення він формував на кращих концепціях саме українських філософів, релігійних політичних та культурних діячів, таких як К.Транквіліон-Ставровецький, П.Могила, І.Гізель, С.Полоцький, Д.Туптало, А.Радивилівський. Слід наголосити, що літературна та філософська спадщина Григорія Сковороди, його кращі вірші та пісні привернули увагу письменників та критиків уже в XVIII столітті. Окремі набрали народних рис в обробці українських кобзарів та лірників ще при житті великого філософа. На початку XIX століття долучились І.Котляревський, Т.Шевченко, І.Срезневський, О.Потебня, М.Костомаров, Г.Данилевський, які у 30-40 роках XIX століття вказували на величезну роль Г.Сковороди у відновленні української прози. Іван Франко відзначив, що спадщина Г.Сковороди стоїть в основі української художньої та філософської літератури. Про Г.Сковороду, як визначного українського філософа розповідав перший його біограф М.Ковалинський та коментатори його творчості І.Снегірьов, І.Срезневський, А.Хиждеу, М.Сумцов та інші. Спеціальні фахові дослідження філософських творів Григорія Сковороди з'явилися тільки наприкінці XIX століття завдяки публікаціям Д.І.Багалія. В подальшому творчість Г.Сковороди вивчали О.Єфименко, Ф.Зеленський, Ф.Кудринський, М.Петрова, В.Леонтовський, М.Гусев, В.Ерн та інші.

З національно-патріотичної точки зору, творчість Г.Сковороди розглядали Д.Чижевський, І.Мірчук, В.Зеньковський, які вірно вважали, Г.Сковорода своєю творчістю “висвітлював найкращі риси українського народу, проповідував ідеї відновлення української державності”, оспівував її вкладаючи в її основу “епоху Хмельниччини”. У 20-20 роки XX століття вивченням творчості Г.Сковороди займалися Гнат Хоткевич, М.Гордієвський, А.Ковалевський, П.Пелех, В.Петров, М.Ладиженський, І.Очинський, Б.Скитський, П.Демчик та інші історики філософії[11,с.12-14].

Вивчення національної спадщини Григорія Сковороди не може проходити без з'ясування історичних процесів в житті тогочасної Української козацької держави. Слід наголосити, що Григорій Савич Сковорода народився 3 листопада 1722 року в селі Чорнухах Лубенського полку на Полтавщині в сім'ї заможного козака, який мав землю. Слід наголосити, що він народився в умовах вільної незалежної Української козацької держави зоря якої, внаслідок підступництва царської Росії, заковувала. Однак, як бачимо із усієї його творчості він через усе своє свідоме життя проніс “епоху Хмельниччини”, як вищий стандарт улаштування державності в його батьківщині Україні.

В 1734-1753 роках він навчався в Києво-Могилянській Академії. Протягом 1741-1744 років обдарований юнак був співаком придворної капели в Петербурзі, а потім не сприйнявши “московського” життя він знову повернувся в Україну і продовжив навчання в Києво-Могилянській Академії. В 1745 року не змігши бачити закабалення своєї батьківщини Московським царством він виїхав в Угорщину в якій передував з 1745 по 1750 роки[13].

Як відомо із останніх досліджень угорських вчених в Угорщині він займався викладацькою роботою, викладав слов'янсько-українську поетику[12].

На початку 1751 року він повертається в Україну де в Переяславській семінарії викладає поету, яке згодом забороняє місцевий єпископ. Після звільнення з семінарії Г.Сковорода знову вчився, а після працював домашнім вчителем. З 1759 року він працював на посаді викладача в Харківському колегіумі, але через вільнодумство він знову змушений був залишити педагогічну роботу.

В 1768 Григорія Сковороду в останнє запросили викладати у додаткових класах при Харківському колегіумі. Де він читав власний курс “Етики”. Тут він знову зштовхнувся з белгородським єпископом П.Крамським, під наглядом якого перебував Харківський колегіум, у якого було багато грошей і який водночас зволікав з відкриттям додаткових класів для дітей, покликаючись на відсутність грошей[3,с.152-153].

Останні 25 років свого життя Григорій Сковорода мандрував по Україні поширюючи своє філософське вчення серед народу. Сучасник Григорія Сковорода Ф.Луб’яновський, який зустрічався з ним в останні роки писав:” Пристрасть його жити в селянському середовищі, він любив переходити від слободи до слободи, з села до села, з хутора в хутір. Всюди і всі його зустрічали й проводжали з любов’ю, в усіх він був свій... Господар хати куди він заходив, насамперед придивлявся, чи не потрібно було чогось полагодити, почистити, змінити в його одежі та взутті: все це й відразу робилося. Особливо мешканці тих слобод і хуторів, де він найчастіше і найдовше залишався, любили його як рідного. Він віддавав їм усе, що мав: не золото та срібло, а добрі поради, напучення, дружні докори за незгоду, неправду, нетверезість, несумлінність... втішався, що труд його надмірного життя не був зовсім безплідним”[4,с.106-107].

Помер видатний український філософ 9 листопада 1794 року в селі Іванівці на Харківщині (нині село Сковородинівка, Золочівського району).

З його смертю фактично закінчилась епоха “Хмельниччини” яку він так оспівував. Для того, щоб відтворити епоху в якій він жив необхідно відтворити цілу епоху з 1722 по1794 рік в якій він жив.

В середині XVIII століття Російське самодержавство поетапно знищує Українську козацьку державу, нав’язує чужий російський кріпацький лад вільнолюбивий Україні, знижує її державні, адміністративні, торгово-економічний устрій, замість багатовікового козацького полкового устрою, який функціонував на народній основі в українській козацькій державі, утворює російські намісництва та в подальшому губернії. Все це було не притаманно українському народу і все це з болем проживав Г.Сковорода, як епохою державності “Хмельницького”. Він бачив як під важким чоботом російського самодержавства гине Україна.

В 1763 році Росія знищує Запорізьку Січ останній оплот української державності і офіційно запроваджує в Україні кріпацьку систему. Власне у час найбільшої філософської діяльності набуває своєї найбільшої могутності супротив козацької України самодержавній Росії у вигляді гайдамацького руху, що був найвищою формою боротьби українського народу проти омосковлення у вузькому і широкому розумінні та знищення державності України. Усі ці події яскраво відбилися у творчості українського філософа Г.Сковорода, власне вони і формували його світогляд, як українця-патріота, який бажав відновлення державного суверенітету своїй державі та народу. Власне в цей час Григорій Сковорода своєю творчістю підтримує відновлення “епохи Хмельниччини” і не випадково, оскільки він був продуктом своєї доби, своєї епохи поряд з такими як: Жан-Жак, Руссо, Дені Дідро, Лессінг, Гердер, М.Новиков, О.Радищев та інші, які глибоко переживали впровадження закріпачення народів та людини зокрема. Слід наголосити, що Григорій Сковорода хоча і знав передові європейські наукові та філософські традиції, однак передусім формувався під впливом традицій української філософської та книжної традиції таких найближчих попередників, як Феофан Прокопович, Варлаам Лашевський та Георгій Кониський на українській поетичній спадщині та усній народній творчості. Слід наголосити, що він вивчав і використовував таких славетних римських поетів як Горацій, Вергілій та Овідій. З новолатинських поетів Григорія Сковорода цікавили француз М.Муре та фланець Гошія (Гозія)[11,с.11-16].

Слід наголосити, що всю свою душу Григорій Сковорода вклав у найважливіші свої поезії, які присвятив незалежній Українській козацькій державі XVI-XVIII століть. Основну увагу у цій темі він сконцентрував на пісні ”De libertate”, яку присвятив найвизначнішому володарю Української держави XVII століття гетьману Богдану Хмельницькому. Поет звеличує як “отця української вольності”. Цей твір складає великий інтерес як для філософів так і для істориків літератури, оскільки в ньому Сковорода яскраво показує свою позицію до подій які відбувалися і історії України. З вірша ”De libertate” видно, що в 50-60 роках Г.Сковорода пов’язує відновлення Української козацької державності з національно-визвольною боротьбою українського народу під проводом гетьмана України Богдана Хмельницького, у цьому творі він радіє, що в Українській державі запанував народно-козацький лад.

Григорій Сковорода, як український патріот вивисує українського державця, гетьмана Богдана Хмельницького над усіма українськими гетьманами і наголошує на необхідності відновлення в рамках

Української держави вільностей батьківських, які б були закріплені в українському народі на віки...[7,с.480].

У висновок наголосимо, що в особі Григорія Савовича Сковороди українська національна та філософська культура має видатного мислителя й письменника, який на національній та культурній спадщині українського народу розпрацював філософську концепцію для української нації й за таких обставин, як основоположник суто української класичної філософії, його слід віднести до засновників української філософської та державницької думки XVIII століття[2,с.64-68].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Бібліотека духовная содержащая в себе дружеские беседы о познания самого себя. Издал М.Антоновський. – Петербург, 1798.
- 2.Ідзьо В. Григорій Сковорода в осмиленні проблеми відновлення української козацької державності. Історико-автобіографічний аспект. Українознавство. – К., 2007. – Число 1. – С.64-68.
- 3.Лебедев А.С. Белгородские архиереи и среда их архипастырской деятельности по архивным документам. – Харьков,1902.
- 4.Лубяносский Ф.П. Воспоминания. Руський Архив. – Спб.,187. - Т.І.
- 5.Сковорода Григорій. Твори в двох томах. Видавництво АН УРСР. – К.,1961.
- 6.Сковорода Григорій. Повне зібрання творів у двох томах. – К., “Наукова Думка”, 1973.
- 7.Сковорода Григорій. Повне зібрання творів у двох томах. Примітки, коментарі. De libertate. – К.,”Наукова думка”, 1973. – Т.І. – С.480.
- 8.Сочинения в стихах и прозе Григория Савича Сковороды. С его портретом и почерком его руки. – Спб., MDCCCLXI.
- 9.Собрание сочинений Г.С.Сковороды. С биографией Г.С.Сковороды М.И.Ковалинского, с заметками и примечаниями Владимира Бонч-Бруевича. – Спб.,1912. – Том I.
- 10.Сочинения Григория Савича Сковороды, собранные и редактированные профессором Багалеем Д.И. Юбилейное издание (1794-1894 год). С портретом его, видом могилы и снимками почерка. 7-й том Сборника Харьковского историко-филологического общества. – Харьков,1894.
- 11.Шинкарук В., Іваньо В. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів у двох томах. – К., ”Наукова думка”, 1973. – Т.І.
- 12.Varodi-Sternberg Janos. Kijovi diakok Maguarorszagon a XVIII szazadban. Utak es talalkozasok. – Uzsharad Karpati Konyvkiado,1971.
- 13.Tardi Lajos. A tokaji Orosz Bovasarlo Bizattsag tortenete(1733-1798). – Sarospatak, 1963.

